

RECENZIJA

**BOOK
REVIEWS**

Bogomir Novak
PIERRE
BOURDIEU:
ZNANOST
O ZNANOSTIH IN
REFLEKSIVNOST,
LJUBLJANA:
LIBERALNA
AKADEMIJA,
2004.

STR. OD-DO

BOGOMIR NOVAK

???

::PIERRE BOURDIEU: ZNANOST O ZNANOSTIH IN REFLEKSIVNOST, LJUBLJANA: LIBERALNA AKADEMIJA, 2004.

Urednik in prevajalec te knjige, ki je izšla l. 2001 v Parizu, *Braco Rotar* piše v Uvodu, Kdo bo dajal naloge znanosti. Bourdieujevo delo je sicer razdeljeno na tri dele. V prvem piše o Stanju diskusije, v drugem o Svetu zase in v tretjem o tem, Zakaj morajo družbene znanosti same sebe vzeti za predmet. Knjiga ima tudi Sklep, Bibliografijo in Imensko kazalo.

Bourdieu je učenec G. Bachelarda, G. Canguilhema, in J. Vuillema. Slovenskim bralcem je znan po obsežnem delu *Praktični čut*, ki je izšlo v l. 2000. Bourdieujevo delo *Znanost o znanosti* je nastalo kot teoretski poskus analize sedanjega stanja znanosti, zlasti družboslovnih. Bourdieujev pristop je avtorefleksivno sociološki. Danes beležimo prelom v novoveškem razumevanju znanosti kot gibalni sili napredka človeštva. Videti je, da ne obstajajo le dejavniki razvoja znanosti, ampak tudi dejavniki zaviranja in stagnacije. Danes je dogajanje znanosti precej kompleksno. Očitno logika razvoja znanosti ni zgolj racionalna. Raziskovalci se nahajamo pod stalno objektivno prisilo, restrikcijami, ki finančno omejujejo razvoj. Delujemo po praktičnem čutu, ki je podoben umetniškemu. Kot umetnikom tudi znanstvenikom v znanstveni skupnosti zmanjkuje jezikovnega izraza za to, kar hočemo povedati. Znanstvene skupnosti so kulturne skupnosti s skupnim, a specifičnim ciljem. Znanstvenikom ne gre le za delovanje, ampak tudi za opazovanje, zato piše *Bourdieu* o sociološkem očesu.

Bourdieu, ki je znan po opredeljevanju različnih vrst kapitala, piše v tej knjigi o znanstvenem kapitalu, ki narašča tam, kjer ga je že veliko. "Znanstveni kapital je vrsta simbolnega kapitala, ki temelji na spoznavanju in priznavanju. Kot oblast, ki deluje kot oblika kredita, zahteva zaupanje in verovanje tistih, ki ga prenašajo, ker so mu pripravljene nakloniti kredit, verovanje" (*Bourdieu*, 2004; 75). Če je za *Jaspersa* značilna filozofska vera (die Philosophische Glaube), pa je za Bourdieuja značilna znanstvena vera, ki je pa sam tako ne opredeljuje. Zaradi svoje vere v razvoj znanosti ni scientist ali pozitivist. Zanima ga mehanizem povečevanja skupnega znanstvenega znanja.

Zaradi pluralnosti ne le zdravih, ampak tudi kritičnih razumov prihaja do trkov – kolizij, ki pa ne pomenijo nujno streznitve od iluzij, ker gledamo skozi svoje filtre. Ti pa vključujejo tudi predsodke in iluzije. Iluzija je za Bourdieuja tudi to, da smo lahko brez iluzij (o absolutnem). Ne govori pa *Bourdieu* o ideologijah. Znanost se dogaja v polju konkurenčnih bojev za prioritete. Ni mogoče sprejeti teze o relativizmu strokovnih mnenj in stališč in ekvidistance do njih kot da bi šlo le za jezikovno igro (*language game*). Po eni strani se že znanstvena praksa utemeljuje kot vzorec za druge oblike prakse in o tem

prepriča tudi javnost, po drugi strani pa uspe postati eni skupini znanstvenikov bolj prodorna kot druga in posamezniki v njej laže pridobivajo mesta v *science citation index* kot posamezniki iz druge skupine na drugem koncu sveta. V polju nasprotujočih sil *Bourdieu* razlikuje dve skupini raziskovalcev: konservativne, ki jim gre za uveljavljanje in ohranjanje obstoječih standardov in inovativne, ki te standarde spreminjajo. Te ustvarjajo revolucionarno paradigmo znanosti kot je ta proces označil že *T. Kuhn*. *Bourdieu* je prepričan, da gre znanosti v nekem smislu za resnico, ki pa ni absolutno veljavna, dokončna in za vse veljavna. V tem smislu se pridružuje poperjanskemu kriteriju falsifikabilnosti. Znotraj obzorja pertinence je veljavno to, kar se tudi v prihodnosti verjetno ne bo dalo ovreči. Dober strokovnjak oz. učenjak mora biti kar precej kompleksno kompetenten – profesionalen. “Dober učenjak je nekdo, ki ima čut za znanstveno igro, ki lahko anticipira kritiko in se vnaprej prilagodi kriterijem, ki opredeljujejo sprejemljive argumente in s tem poganja proces priznavanja in legitimiranja” (*Bourdieu*, 2004; 132). Na vprašuje, kako znotraj pluralnosti pomenov znanstvenih pojmov strokovnjaki sploh lahko govorijo o isti stvari t. j. homologno, je odgovor v dialogu po pravilih. V Sloveniji je premalo dialoga o znanosti in znotraj znanosti kot piše tudi *B. Rotar* v uvodnem zapisu *Kdo bo dajal naloge znanosti*. Zato “dialog” pokaže več antiintelektualnih učinkov kot na Zahodu.

Pri poudarjanju konstrukcijske narave znanstvene objektivnosti, ki se dogaja s pomočjo intersubjektivitete, *Bourdieu* na avtorefektiran način preinterpretira stališča Bergerja in Luckmanna, ki v delu *Družbena konstrukcija dejanskosti* zastopata tezo, da si posameznik pridobi zavest tako, da aktivno sodeluje v intersubjektivnem procesu konstrukcije socialnega sveta. Avtorefleksija je metoda, ki se ji pedantni sociolog ne more odpovedati. Zato piše *Bourdieu* o ‘objektiviranju subjekta objektivacije’. Brez tega ne bi imel meta-uvida v svoje podvojeno delovanje v smislu družbene konstrukcije družbene konstrukcije. Na osnovi treh objektivacij 1. Pozicije subjekta v globalnem prostoru, 2. Pozicijo v krogu specialistov in 3. Vsega tega, kar je povezano s pripadnostjo skolastičnemu (učenemu) oblikuje *Bourdieu* interes za dezinteresiranost.

V 3. poglavju analizira *Bourdieu* družbene znanosti, ki so bolj izpostavljene heteronomiji zunanjih pritiskov in težje dosega notranjo avtonomijo, kot naravoslovni. Objekt teh znanosti je skupen vsem članom skupnosti (ne le znanstvene), ki jim zato ni vseeno, kaj strokovnjaki o tem predmetu in s tem o njih menijo. To stanje dobro zaznavamo tisti, ki se ukvarjamo s preučevanjem edukacije. Občutljivost tega predmeta je še posebej vidna pri kritičnem pretresanju tradicij, pri čemer nastane t. im. razcepljeni habitus, “generator vsakršnih protislovij in napetosti” z učinki “*coincidentiae oppositorum*” v razmerju do šolskega sistema. Habitus je razcepljen med etabliranim (gotovim,

dogmatičnim) stanjem in kritičnim. V Sloveniji poznamo ta fenomen, ko so se v procesu zadnje kurikularne reforme (1996–99) postavljali uporniki nasproti zagovornikom. Primerov za razcepljeni habitus v znanstvenem raziskovanju je veliko. *Bourdieu* jih najde v lastni znanstveni produkciji, v tezi o nevtralni znanosti (nem. *Wertfreiheit*), sociologiji vzgoje, ki ima določujočo vlogo v “psihoanalizi znanstvenega duha”, itd. *Bourdieu* meni, da socioanaliza teh pojavov vodi k osvobajajoči anamnezi z razumevanjem teh procesov in avtorefektiranim učenjem iz njih. To vodi k novim načinom in oblikam delovanja znanstvenih skupin. S tem anticipira *Bourdieu* znanstvene skupnosti kot “učee se organizacije” na osnovi lastnih izkušenj. Boj za resnico družbenega sveta je neskončen. Različne perspektive gledanja se v medsebojnem soočanju posplošujejo in integrirajo. To vodi do skupnega znanja (*common knowledge*) in do vedno splošnejše resnice, ki jo ustvarjajo znanstveniki na osnovi svojega t. i. praktičnega čuta in takorekoč božanskim očesom, če se izrazimo s pomočjo metafizike, ki si jo *Bourdieu* sposodi pri Leibnizu. Tako napori znanstvenikov kljub divergencam stremijo k skupni konvergenci.

Seveda se lahko vprašamo, v koliki meri je Bourdieujev diskurz o znanosti pomemben tudi za naš prostor. Delno si z njegovo razlago lahko pomagamo tudi pri razumevanju težav pri nastajanju raziskovalnega znanja pri nas, povsem pa ne, ker so zaradi majhnosti našega prostora in pomanjkanja socialnega kapitala (beri zaupanja v raziskovanje) večje kot v razvitejših državah. Zanimivo se je vprašati, v koliki meri se znanost avtorefleksivno kaj nauči iz lastnih predhodnih pomanjkljivosti in napak, ali res znanstveni timi funkcionirajo kot učee se organizacije in v koliki meri se (slovenska) družba pusti poznanstviti. Vprašanje znanstveno oz. razumsko utemeljenega razvoja družbe pa je že novoveško in ne zgolj marksistično ali sodobno družbenoreglativno vprašanje.

Bogomir Novak